

Haaksbergen
Docentenhandleiding

Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is ontwikkeld in het kader van het programma Naoorlogs Bouwen in Overijssel. Dit programma is door de provincie Overijssel in het leven geroepen met de bedoeling aandacht te krijgen bij bewoners en beleidsmakers voor de stedenbouw en de architectuur van de wijken uit de periode van de wederopbouw (1945-1965).

Na een periode van intensieve herstructurering, waarbij veel wijken van de wederopbouw letterlijk op de schop gingen, lijkt er nu sprake van herbezinning. Zonder de realiteit van de sociale en bouwkundige problemen in veel wederopbouw wijken te ontkennen, groeit het besef dat met sloop alleen veel waardeverloopt. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' laat kinderen (en ook volwassenen) kennis maken met wederopbouw wijken uit de periode 1945-1965. Dat doen ze spelenderwijs met behulp van de modernste communicatietechnieken. Na afloop van hun ontdekkingstocht door een van de betreffende wijken weten ze de kenmerken ervan te benoemen. Ook voor eigenaren, ontwikkelaars en beleidsmakers is de route een prachtige basis voor een belevenisvolle beeldvorming en daardoor voor gefundeerde besluitvorming over wat er met hun wijken kan gebeuren. Het Oversticht in Zwolle is de schrijver en uitvoerder van het programma Naoorlogs bouwen in Overijssel.

Spelenderwijs leren op locatie

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een totaal nieuw concept op het gebied van omgevingsonderwijs. Kinderen gaan op stap met Abel,

een krachtig informatiesysteem met als basis een minicomputer met GPS. De basis van Abel, genoemd naar de ontdekkingsreiziger Abel Tasman, is een kleine handcomputer met daarop speciaal ontwikkelde navigatie informatiesoftware. Abel wijst op een zeer gedetailleerde recente topografische kaart de weg en geeft op diverse plekken vragen en opdrachten. De antwoorden kunnen in de meeste gevallen gevonden worden door goed te kijken en logisch na te denken. Op school of thuis kan via bijvoorbeeld internet aanvullende informatie verkregen worden. Al wandelend worden de kinderen spelenderwijs wijzer. De opdrachten doen een beroep op diverse vaardigheden en zijn uitdrukkelijk niet gebonden aan één bepaald schoolvak. Gedurende de wandeling maken de kinderen kennis met de geografie, de geschiedenis, de economie en de sociologie van de wijk. Ze moeten onderweg inventariseren, dan weer rekenen, tekenen, redeneren, combineren et cetera. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een regionale invulling van de kerndoelen. Het sluit aan bij tijdvak 10 (tijd van televisie en computer) van het geschiedenisonderwijs van de basisschool.

Getest door leerlingen en docenten

Het concept van 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is uitvoerig getest met docenten en leerlingen in Rumerslanden in Almelo. Daaruit bleek dat groepen van zo'n 5 à 6 kinderen met één Abel ideaal zijn. In zo'n groepje ontstaat tijdens de ontdekkingstocht een onderwijsleerproces/-klimaat, waarbij ze elkaar helpen leren en de leerkracht zich volledig kan richten op zijn of haar rol van begeleider. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' bestaat uit een werkblad dat kinderen tijdens de wandeling invullen, een beknopte docentenhandleiding voor leerkrachten en natuurlijk Abeltjes.

Waar zijn de Abeltjes verkrijgbaar?

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Haaksbergen is door Het Oversticht ontwikkeld in samenwerking met de Gemeente Haaksbergen, Monumentenraad gemeente Haaksbergen, Historische Kring Haaksbergen en de commissie culturele vorming. Bij de Onderwijswerkplaats te Haaksbergen kunnen

de Abeltjes worden geleend. 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is opgenomen in het aanbod van educatieprojecten van de culturele commissie: www.dobohaaksbergen.nl. Scholen kunnen zich voor deelname aanmelden bij de Onderwijswerkplaats Haaksbergen, telefoonnummer: 053-5724174. De benodigde werkbladen en de docentenhandleiding staan in PDF-formaat op de website www.dobohaaksbergen.nl, www.erfgoededucatie.eu onder het project 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet', alsmede op de website van Het Oversticht: www.oversticht.nl. Deze kunnen gratis worden gedownload en in de gewenste aantallen worden geprint.

Handleiding Abel in een notendop

programma
verlaten

aan/uit

Scherf 1

Zet het apparaat aan door op de knop bovenaan te drukken. Als het apparaat na het laatste gebruik goed is afgesloten, komt het welkomsscherm vanzelf in beeld. Is dat niet het geval, gebruik dan het penntje aan de achterzijde van het apparaat om de computer opnieuw op te starten. Druk daarvoor met de punt van het penntje op het knopje in het kleinste ronde gaatje aan de onderzijde. Zodra Abel is gestart, gaat het apparaat op zoek naar de benodigde GPS-satellieten. Het is daarom raadzaam ze buiten te starten. Behalve voor het herstarten van Abel is het penntje ook bedoeld voor het besturen van het programma op het scherm. Klik op wijzig route.

Scherf 2

Klik op Volgende.

Scherf 3

Klik op Wandelen.

Scherf 4

Selecteer de gewenste route en klik daarna op Kies.

Scherf 5

Klik op start.

Scherf 6

Op het navigatiescherm zijn vier onderdelen van belang:

- 1 De route is zichtbaar als een rode lijn op de kaart. Op de route staan kleine rode driehoeken die de richting aangeven. Deze worden groen zodra ze zijn gepasseerd.
- 2 De wandelaar. Wanneer Abel verbinding heeft met de GPS-satellieten is het pictogrammetje een paars driehoekje, zolang dat (nog) niet het geval is een paars vierkantje.

3 Routeaanwijzingen. Deze staan onder het kaartje, zowel in tekst (links) als in afkorting met richtingpijl (rechts). Tussen haakjes staat de afgelegde afstand.

4 De plekken waar opdrachten bij horen. Deze zijn blauw totdat de wandelaar er in de buurt komt. Dan wordt het betreffende pictogram rood. Door er dubbel op te klikken of op het menuutje Info rechtsonder te drukken komt de opdracht in beeld.

Scherf 7

Lees de opdracht op dit scherm (eventueel scrollen) en keer door op het menuutje Route linksonder te klikken terug naar de route.

in-/uitzoomen kaart
instellen geluid (uitzetten!)

Lesopzet

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Haaksbergen bestaat uit drie onderdelen:

1. introductieles(sen) op school
2. ontdekkingstocht door Haaksbergen
3. verwerkingsopdracht op school

1 Introductieles(sen)

Benodigheden

- Docentenhandleiding
- Werkblad 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet Haaksbergen (per kind één)

Op school is de voorbereiding van de ontdekkingstocht. De docent geeft uitleg over het bouwen tijdens wederopbouwperiode 1945-1965.

Wederopbouw wijken zijn gebouwd vanuit de wijkgedachte. Een ideale woonbuurt was samengesteld uit diverse woning- en gebouwtypen voor alle groepen van bewoners, verschillend in sociale klasse en leeftijd. Dit bood de wijkbewoner zijn leven lang een overzichtelijke en vertrouwde levenskring, zo was de gedachte. Elke wijk of buurt had eigen voorzieningen. Winkels, kerken en het gemeenschapsgebouw kregen een plek in het centrum van de wijk. In de groenstroken, die verspreid over de wijk lagen, kwamen scholen en terreinen voor spel en ontspanning. De meeste woningen in een wederopbouw wijk waren huurwoningen. De woningcorporaties waren de eigenaar. De laatste jaren zie je steeds meer dat corporaties hun bezit verkopen of slopen en vervangen door nieuwe huizen.

Meer algemene informatie over stedenbouw en architectuur met prachtige voorbeelden in alle Overijsselse gemeenten geeft het 'Quickscan wijken van de Wederopbouw in Overijssel' van Het Oversticht. Als PDF gratis te downloaden op www.erfgoededucatie.eu onder het project 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' en op www.oversticht.nl.

Voor een uitgebreide voorbereiding gaat de docent met de leerlingen terug in de tijd, naar de jaren vijftig/zestig in Haaksbergen. Besproken wordt wat nu anders is dan toen. De thema's die in de wandelroute voorkomen, bieden goede aanknopingspunten voor een dergelijk gesprek. Bijvoorbeeld het maken van vergelijkingen tussen vroeger en nu op het punt van wonen, scholing en man/vrouwverhoudingen.

Thema's Haaksbergen

1. Kulturhus 't Iemenschoer

Na de Tweede Wereldoorlog werden er niet alleen veel nieuwe woningen gebouwd, maar ook kerken, winkels en scholen. Veel meisjes gingen na de lagere school naar de huishoudschool om zich te bekwamen in koken, kin-

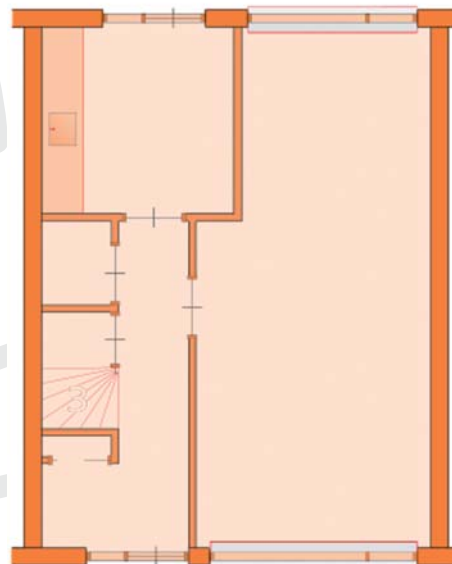

dervingzorging en andere huishoudelijke taken. Passend bij de toen heersende opvattingen over de taakverdeling tussen man en vrouw: de man buitenshuis aan het werk, de vrouw thuis, met alle voorzieningen in de wijk: de winkels, de school, de speelplaatsen voor de kinderen en de kerk.

Deze voormalige school heeft een nieuwe bestemming gekregen als kulturhus, een goed voorbeeld van hergebruik van cultureel erfgoed.

2. Doorzonwoningen

Tijdens de wederopbouwperiode zijn er woningen gekomen met veel meer licht in

huis: de zogenaamde doorzonwoning. Een huis met een woonkamer over de gehele diepte van het huis. De woonkamer heeft zowel aan de voorzijde ramen als aan de achterzijde. Zo kan de zon door de gehele kamer schijnen en is het lekker licht in huis. De tuinen zijn diep omdat men vroeger het belangrijk vond dat de bewoners hun eigen groenten konden verbouwen. De huizen zijn voorbeelden van sociale woningbouw. Lang waren er sloopplannen voor deze huurhuizen bij de woningcorporatie. De bewoners hebben zich heftig verzet hiertegen. Met succes. Nu blijven de meeste woningen als cultureel erfgoed van de wederopbouw bewaard.

3. Pius X school

De Pius X school is een mooi voorbeeld van wederopbouwarchitectuur. Veel gebouwen van de wederopbouw zijn inmiddels aangepast aan de eisen van deze tijd. Architect Bettink maakte begin jaren negentig van de vorige eeuw een voorstel voor o.a. de ramen. Voor een betere isolatie is dubbel glas aangebracht en zijn de stalen kozijnen vervangen. De veranderingen zijn heel beperkt gebleven en daarom ziet het gebouw er nog steeds oorspronkelijk uit.

4. Kerk

De meeste wederopbouw wijken kregen meerdere kerken, meestal drie: een katholieke, een hervormde en een gereformeerde kerk. Deze wijk van Haaksbergen is hierop een uitzondering, want hier alleen een katholieke kerk.

De kerken kregen een bijzondere ligging in de wijk, op een centrale en goed zichtbare plek. De wederopbouw tijd was ook nog de tijd van de verzuiling: de opdeling van de maatschappij op grond van geloofsovertuiging en/of een maatschappelijke opvatting. Elke zuil had eigen organisaties, zowel bijvoorbeeld politieke partijen, kerk, onderwijs en woningbouwverenigingen.

5. Duplexwoningen

Vanwege de woningnood na de Tweede wereldoorlog was er behoefte aan nieuwe en vooral betaalbare woningen, want veel mensen hadden huis en haard verloren in de oorlog. Daarom werden de zogenaamde Duplexwoningen ontwikkeld: het is een eengezinshuis, dat gesplitst werd in twee woningen, b.v. een boven- en een benedenwoning. De splitsing was tijdelijk bedoeld, hooguit tien jaar. Want zodra de woningnood over zou zijn, zou de woning nog ruim veertig jaar als ruime eengezinswoning bewoond kunnen worden. De woningnood bleef en nog steeds zijn deze huizen gesplitst in twee woningen.

2 Ontdekkingstocht door Haaksbergen

Benodigheden

- Abeltjes (per groepje van zes kinderen minimaal één)
- Digitale camera's (per groepje van zes kinderen minimaal één)
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' (per kind één)
- Potlood (per kind één)

Wijs voorafgaand aan de wandeling per groepje leerlingen een navigator (Abeldrager) en een fotograaf aan. Gedurende de wandeltocht wisselen de rollen, zodat uiteindelijk iedereen meerdere taken heeft uitgevoerd. De navigator wijst de groep de weg en leest de opdrachten hardop voor. Op het werkblad staan dezelfde plaatjes als in Abel, omdat niet onder alle omstandigheden de scherpjes even helder zijn en omdat niet ieder kind een Abel heeft. De leerlingen schrijven de antwoorden op in de daarvoor bestemde ruimtes op het werkblad. De fotograaf maakt een foto van een gebouw dat de leerlingen mooi vinden. Er kan ook gekozen worden om per groepje één

6. Kunst

Bij nieuwbouw van openbare gebouwen werd er in de wederopbouwperiode 1% van de bouwsom besteed aan kunst, de zogenaamde procentageregeling. Kenmerkend voor deze tijd is dat de kunst vaak op, aan of in een gebouw zit. Zo zijn vele scholen, kerken, gemeentehuizen, politiebureaus, brandweerkazernes en andere openbare gebouwen van de wederopbouw voorzien van reliëfs, mozaïeken en schilderijen. Vaak zegt het kunstwerk iets over de functie van het gebouw.

werkblad gezamenlijk in te vullen. Ook dan is een taakverdeling nodig: een schrijver, een tekenaar voor het schetsje, een fotograaf en een navigator. Tijdens de wandeling wisselen de rollen. Elke groep heeft een volwassene als begeleider mee. De groepjes starten om de tien minuten.

Startpunt

Onderwijswerkplaats bij het Kulturhus 't Iemenschouer, Sterrebostraat 2.

Antwoorden Haaksbergen

Het verdwenen Kunstwerk

- a) Het fragment van het kunstwerk staat bij het appartementencomplex De Broeckhuysgaerde aan de Sonderenstraat 15.
- b) Het kunstwerk is opgenomen in het afscheidingsmuurtje. Het

kunstwerk heeft hier vroeger wel gestaan, maar dan aan de muur van de voormalige LTS St. Jozeph. Deze school is gesloopt en heeft plaats gemaakt voor het appartementencomplex. Het kunstwerk is gemaakt door Joop Kruij, die twee jaar lang het vak handenarbeid op de ambachtschool heeft gegeven.

- c) Het fragment stelt een man voor met een hamer. Op de oude foto is te zien dat de man bij een aambeeld staat. Het kunstwerk verwijst naar ambachten, zoals ijzer smeden, die op deze ambachtschool werden geleerd.

1. 't Kulturhus

- a) De school is in 1954 gebouwd; dit staat boven de entree van de voormalige school.
- b) Huishoudschool; het kunstwerk verbeeldt de lessen die de meisjes koken, o.a. koken en kinderverzorging.

2. Doorzonwoningen

- a) De kleur van de steen is rood; het zijn handgeformde stenen, die door invallend zonlicht een gezellige warme uitstraling geven. Het is een dure steensoort en die werden meestal niet in de sociale woningbouw gebruikt.
- b) De ramen van de woonkamer zitten zowel aan de voorzijde als aan de achterzijde. Het zijn doorzonwoningen.
- c) De lengte van de tuinen is ongeveer vijftien meter.
- d) Het gaat hierbij om de motivering, die de leerlingen geven.

3. Pius X school

- De verschillen zitten in de ramen:
- De zuilen tussen de ramen waren van beton en zijn nu gekleurd (van aluminium),
 - De indeling van de ramen is iets veranderd,

- Voor de echt slimme leerlingen: de oorspronkelijke stalen kozijnen met enkel glas zijn vervangen door kunststofkozijnen met dubbelglas.

4. Kerk Sonderenstraat

- a) Deze kerk heet: Onze Lieve Vrouw van Lourdes of gewoon Lourdeskerk.
- b) Aan het kruis op de klokkentoren, aan de prachtige metaaldecoratie van Maria op de klokkentoren én aan de naam van de kerk.
- c)

- d) De top van de klokkentoren heeft de vorm van een lantaarn en heeft acht kanten. De spitsbogige openingen zijn galmgaten, zodat de klokken goed te horen zijn in de omgeving.

Afbeelding Mariadecoratie

5. Duplexwoningen 't Kempke

- a) Binnen de gele omlijsting zijn steeds vier voordeuren: de twee middelste deuren geven toegang tot de bovenwoningen.
- b) Er wonen dus vier gezinnen.
- c) De woningen zijn klein naar hedendaagse maatstaven, vooral de benedenwoning.

6. Kunst

- a) Het kunstwerk zit aan een school.
- b) De school heet 'Op den Akker'.
- c) Het kunstwerk stelt een zaaier voor met de drie stadia: zaaien, groeien en oogstrijp.
- d) Het kunstwerk is een muurschildering.

3 Verwerkingsopdracht

Benodigheden

- Internetaansluiting
- Werkblad 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' in Haaksbergen (per kind één, eventueel digitaal)
- Digitale foto

In het derde onderdeel van 'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' plakken (eventueel digitaal) de leerlingen de door hen gemaakt foto (digitaal) op het werkblad en bespreken de docent en de leerlingen de argumenten waarom het gekozen gebouw gefotografeerd is. Eventueel wordt nadere informatie over dat gebouw achterhaald, o.a. via het internet.

Colofon

'Ik zie, ik zie, wat jij niet ziet' is een samenwerkingsproject van Het Oversticht, Gemeente Haaksbergen, Monumentenraad gemeente Haaksbergen, Historische Kring Haaksbergen en de commissie culturele vorming. Het project is gefinancierd door de Provincie Overijssel. Met dank aan de Sint Bonifatiuschool te Haaksbergen.

HET OVERSTICHT

provincie

